

● DISKUSIA O PREDMETE FILOZOFIE. — Kritika buržoáznej filozofie, ktorá tvorí podstatnú časť marxistickej filozofie, prešla za posledné desaťročie progresívnymi vývojovými zmenami. Kým v prvých rokoch tohto desaťročia stretávame sa s prácami, ktoré len povrchove analyzujú a zavrhnújú diela súčasnej západnej filozofie, čiže dialektická negácia sa tu nahrádza metafyzickým zavrhováním, po XX. sjazde KSSS sa objavujú diela, ktoré sa systematickejšie a hlbšie zaoberajú súčasným stavom západnej filozofie a na konci tohto desaťročia stretávame sa v SSSR už s kritickými vydania mi prác popredných neopozitivisticky orientovaných filozofov, ako sú L. Wittgenstein, R. Carnap a F. Frank.

Vývoj v tomto smere sa tu však nezastavuje. V časopise *Voprosy filosofii* 1962, č. 1 je uverejnený článok známeho anglického filozofa A. J. Ayera *Filozofia a veda* s polemickou replikou I. V. Kuznecova. *Nie! Filozofia je veda*. Kritická zrážka dvoch filozofických koncepcií dostáva tu teda celkom konkrétnu základňu. K diskusií tohto druhu prispel iste styk sovietskych a západných filozofov na medzinárodných filozofických kongresoch a z toho plynúca potreba nájsť nejakú styčnú plochu pre vzájomnú výmenu názorov, ako i okolnosť, že niektorí neopozitivisticky orientovaní filozofi, najmä A. Ayer, odkláňajú sa v mnohých zásadných tézach od tohto smeru a dostávajú sa tak bližšie k dialektickému materializmu.

Ayerov článok môžeme zhrnúť do týchto základných téz: 1. Filozofia nie je empirickou vedou ako napríklad astronómia alebo botanika. Na základe filozofických

teórií nemôžeme robiť predpovede a tieto teórie nemôžu byť priamo empiricky dokazované alebo vyvracané. Filozofia nie je však ani deduktívnou vedou, ako je matematika a formálna logika. 2. Predmetom filozofie nemôže byť analýza vedeckých teórií (filozofia vedy), pretože analyzovať a interpretovať vedeckú teóriu môže len ten, kto ju vie tvorivo uplatňovať, čiže príslušní vedci. 3. Filozofia podľa Ayera nemôže byť ani všeobecnou náukou, ktorá najvšeobecnejším spôsobom opisuje prírodné a spoločenské javy a ktorá by bola ideovou osnovou špeciálnych vied (Ayer má tu na mysli dialektický materializmus). Podľa neho takýto všeobecný systém je buď konkrétny, to znamená, že jeho pojmy sú konkrétne formulované v rámci niektorej empirickej vedy a potom prestáva byť filozofickým a stáva sa vedeckým, alebo nie je konkrétny, a potom je bez faktického obsahu a preto je vedecky neupotrebitelný. Ako príklad uvádza všeobecný princíp kauzality. V takejto forme nemá faktický obsah, je prázdnu schémou. Keď ho formulujeme ako kauzálny determinizmus, z ktorého vyplýva možnosť robiť presné a určité predpovede, možno ho empiricky verifikovať, resp. vyvracať, a tak sa stáva vedeckou teóriou. Rovnako dôvodí i proti zákonom dialektiky. Kým nie sú presne sformulované v rámci niektorej konkrétnej vedeckej disciplíny, sú neurčitou a vágnou schémou. No keď ich takto sformulujeme, sú konkrétnovednou teóriou. 4.

Predmetom filozofie podľa Ayera sú všeobecné problémy, ktoré sa neobmedzujú na nijaké konkrétne odvetvie vedeckého výskumu, napr.: na problémy indukcie; vymedzenie faktov a teórie; pojmy; vec,

vlastnosti, vzťahy; jednotlivé a všeobecné; substancia a atribúty; čas a priestor; vedomie, myslenie; vzťah myslenia k hmote a i.

Článok I. V. Kuznecova sa zameriava hlavne na dôkaz, že filozofia je veda, a to veda o najvšeobecnejších zákonoch rozvoja prírody, spoločnosti a myslenia. No i on zastáva stanovisko, že filozofia je osobitnou vedou, vedou iného druhu, ako je napr. astronómia alebo matematika. Ťažisko Ayerovej argumentácie je však v tom, že popiera možnosť filozofie ako všeobecnej a pritom samostatnej vedy. A v tomto ohľade článok I. V. Kuznecova nie je celkom vyčerpávajúci. Domnievame sa však, že diskusia bude pokračovať a prispieje k riešeniu takej zložitej a aktuálnej otázky, akou je otázka predmetu a funkcie filozofie.

— j p —

● NOVÝ ROBERTSON V SLOVENČINE. — V poslednom čase vyšlo u nás pomerne mnoho ateistickej literatúry. Je sympatické, že naše vydavateľstvá pri jej výbere siahli i do produkcie pokrokového anglického mysliteľa a významného bádateľa v oblasti dejín kresťanského náboženstva, A. Robertsona. Štúdia „Človek pánom svojho osudu“\* je u nás už treťou publikáciou autora, popri prácach „Pôvod kresťanstva“ a „Racionalizmus v teórii a v praxi“. Vznikla v povojnovom období, je reakciou a odpoveďou na hlasy na Západe, ktoré tvrdia, „že príčinou chaosu je to, že sa ľudia zriekli viery“ a že ak chceme „znovu získať zmysel svojho života a svoje šťastie, musíme sa vrátiť k náboženstvu“.

Katastrofa druhej svetovej vojny v plnej svojej hrôze otriasla vedomím ľudí celého sveta. Ľudstvo je na križovatke a Robertson vážne pripomína, že „treba si vybrať medzi predvedeckou anarchiou sveta na jednej strane, t. j. stavom, keď sa človek nepokúša rozumieť a kontrolovať svoje

okolie, ale verí slovám kňazov a vládcov, že je to nad jeho rozum a mimo jeho dosahu a že jeho povinnosťou je iba podriaďiť sa božej vôli, ako ju oni vysvetľujú — a vedeckým poriadkom na strane druhej, keď človek využíva svoje vedomosti a sily, možnosti spolupráce a výchovy, ktoré sám rozvinul, na kontrolu vlastného osudu“.

Autor si kladie za úlohu podrobiť skúške kritériá pravdy, na ktoré sa odvoláva veda i náboženstvo, skúmať príčiny, ktoré viedli k ich rozchodu, ich prínos v minulosti a čo možno očakávať od nich pri vytváraní moderného sveta a pri riešení jeho problémov. S tým zámerom a z tohto hľadiska sprcvádza svojho čitateľa dejinami filozofie, kresťanstva i vedy v ich vzájomnej súvislosti od počiatkov až do dnešných čias, pričom duchaplné a nekompromisne odhaľuje a kritizuje kresťanské náboženstvo, poukazuje na reakčnú úlohu, ktorú zohralo vo vývine ľudského poznania. Na druhej strane zdôrazňuje, že najväčším pomocníkom v úsilí o pokrok a rozvoj vedy bola práve materialistická filozofia, vyvrcholenie ktorej predstavuje zrod vedeckého materializmu.

A. Robertson sa vo svojich vývodoch opiera o hlboké a všestranné znalosti z dejín filozofie a hlavne samotného kresťanského náboženstva, pričom sa vedome usiluje o vedeckomaterialistickú líniu. Kniha je určená a prispôbená pre širší okruh čitateľov, najmä anglických, čo nám vysvetľuje u nás trochu neobvyklý prístup k problematike, ako aj zdôraznenú argumentáciu zdravého rozumu, v čom s ním nemôžeme celkom súhlasiť. Taktiež mu možno vyčítať niektoré nepresnosti v súvislosti s hodnotením črt jednotlivých filozofických systémov vzhľadom na ich hodnotu pre vytvorenie vedeckého svetového názoru a čiastočné precenenie významu anglického utilitarizmu a Humovho agnosticizmu pre vznik vedeckej filozofie.

Z formálnej stránky je práca pôsobivou kombináciou sympaticky živého štýlu s plastickým obsahom; zaujme a podnieti širšie

\* Bratislava, Osveta 1961, str. 145.